

MANAGEMENT RIZIKA LIKVIDITY

5.1 Podstata a obsah řízení rizika likvidity

Riziko likvidity ohrožuje do jisté míry každou banku. Znamená, že banka není schopna na požádání vyplácet vklady svým klientům. V literatuře se setkáváme s různými definicemi rizika likvidity, jejichž podstata je však stejná.

Definice rizika likvidity:

- pod rizikem likvidity se chápá potenciální ztráta příjmu nebo poklesu tržní hodnoty banky v důsledku její neschopnosti uspokojit potřeby hotovosti včas a cenově efektivně,
- likviditou se rozumí schopnost zajistit čerpání vkladů a poptávku po úvěrech bez nutnosti nouzových opatření, financování rozvoje aktiv za očekávaných podmínek bez omezení, která by způsobil nedostatek fondů a splnění svých závazků a povinností i v době krátkodobější "krize", bez ohrožení dlouhodobější reputace banky.

V opatření ČNB k řízení likvidity bank se setkáváme s touto definicí rizika likvidity:

Rizikem likvidity se rozumí riziko, že banka ztratí schopnost dostát svým finančním závazkům v době, kdy se stanou splatnými nebo nebude schopna financovat svá aktiva.

Všimněte si:

I když často hovoříme o likviditě banky, rozlišujeme zvlášť likviditu aktiv a likviditu pasiv banky. Pod likviditou aktiv rozumíme schopnost aktiva rychle prodat, přeměnit na hotovost, s minimálním cenovým rizikem. Likvidita pasiv znamená naopak schopnost získávat nová pasiva při korektních tržních úrokových sazbách, resp. získat potřebnou hotovost.

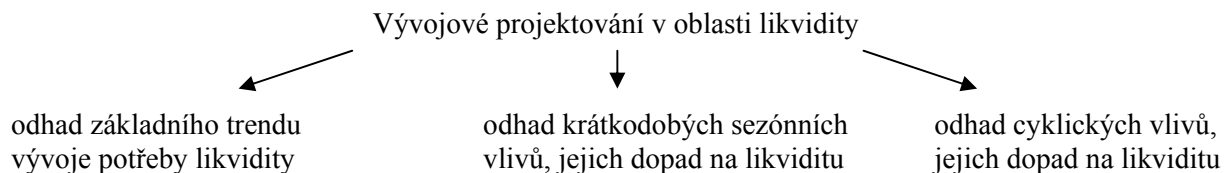
Plánování likvidity:

Banky si svoji likviditu plánují při respektování pravidel likvidity, která stanovuje svým opatřením centrální banka. Vypracovávají si plány a strategie na zajištění dostupnosti fondů (zdrojů) tak, aby při minimálním cenovém riziku mohly uspokojit i nečekané potřeby hotovosti.

Důležité:

Plánování likvidity patří do kompetence výboru pro řízení aktiv a pasiv banky. Jeho členové jsou odpovědní za prognózování růstu vkladů a poptávky po úvěrech a za zajištění přiměřených zdrojů bankovní likvidity vzhledem k potenciálním likvidním potřebám.

Schéma č. 25

Pramen: vlastní schéma

Souvislost rizika likvidity s ostatními riziky.

- Souvislost mezi likviditou a ziskem banky → Mezi likviditou a ziskovostí banky existuje vylučovací vztah. Nejlikvidnější aktiva přinášejí nejnižší výnosy. Čím je banka likvidnější, tím nižší je ROA a ROE. Je to z toho důvodu, že krátkodobá aktiva (důležitá z hlediska likvidity) mají nižší výnosy než dlouhodobá

aktiva a dále proto, že pro likviditu je rozhodující kvalita aktiv a výška kmenového kapitálu.

- Souvislost mezi likviditou a ostatními riziky → Riziko likvidity banky úzce souvisí s ostatními bankovními riziky - úvěrovým, kapitálovým a úrokových sazeb. Největší zdroj problémů v oblasti likvidity způsobuje úvěr, který se stává rizikovým. Navíc banky, které mají značné problémy s úvěrem nebo neúspěšně hazardují s úrokovými sazbami, mají často velké úbytky (odlivy) vkladů.

Sled událostí v bance v případě problémů v likviditě:

- banka na sebe bere značné úvěrové riziko, riziko úrokové sazby nebo devizové riziko,
- banka tato rizika nezvládne a vykáže nižší zisky,
- klienti banky a její akcionáři zjistí, že banka má problémy,
- aby banka získala nové vklady, zpravidla musí při vznikající nedůvěře zaplatit klientům vyšší úrokové sazby,
- banka má nižší čistý úrokový příjem (čistou úrokovou marži), v důsledku čehož její zisky stále klesají,
- klienti banky - vkladatelé - si začínají vybírat své vklady, čímž nutí banku k tomu, aby prodala svá aktiva - v opačném případě totiž není schopna plnit své platební závazky.

Všimněte si:

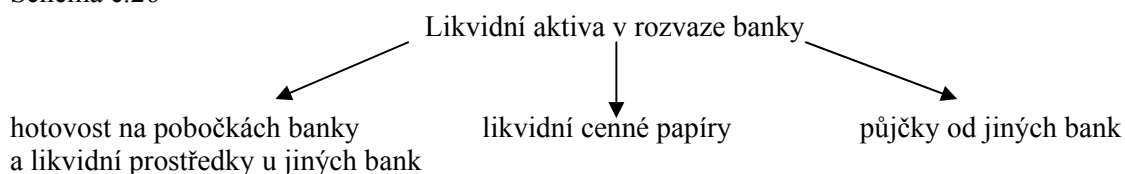
Při likviditě jsou důležité zejména vklady a úvěry banky.

- Riziko likvidity v oblasti vkladů → Největší riziko je na straně vkladů, poněvadž je to oblast, kterou nemá banka až tak pod kontrolou. Podstatná je samozřejmě skladba pasiv, podíl vkladů, které lze vybrat kdykoli. Důležitá je i bezpečnost vkladů, zejména fakt, jsou-li pojištěny, resp. jaký je systém pojištění vkladů. Na likviditu banky působí i složení vkladatelů, nakolik jsou zastoupeni zahraniční investoři, velké podniky, veřejné instituce apod. Značné riziko tvoří velké vklady jedné skupiny nebo jednotlivce. Nezanedbatelný je i sezónní a cyklický charakter vkladů a citlivost vkladů na změny úrokových sazeb a rizika země.
- Riziko likvidity v oblasti úvěrů → Pokud jde o úvěry, pro likviditu je nebezpečná nadměrná poptávka po úvěrech. Likviditu ohrožují nevyrovnané, zatím nevyčerpané otevřené úvěrové linky, zvýšená podnikatelská aktivita, která zvyšuje poptávku po nových úvěrech, demografické změny, které mají dopad na úvěry obyvatelstva a agresivita úvěrového marketingu banky.

Všimněte si:

Aby si banka udržela likviditu, musí mít v oblasti aktiv přiměřenou část likvidních aktiv.

Schéma č.26

Pramen: vlastní schéma

Aby si banka rychle a snadno půjčila, její ekonomika musí být stabilná a vykazovat tyto výstupy:

- značný vlastní kapitál,
- aktiva vysoké kvality,
- málo ztrátových a pochybných úvěrů,
- vysoké rezervy na krytí úvěrových ztrát v poměru k rizikovým úvěrům,
- značné množství stabilních vkladů,
- málo zakoupených pasiv (sekundárních zdrojů).

5.2 Měření rizika likvidity

Měření rizika likvidity je nejsložitější ze všech rizik a názory na to, který způsob je nejvhodnější, se výrazně liší.

Dvě základní koncepce měření rizika likvidity:

- koncepce založená na stavových veličinách,
- koncepce založená na cash flow.

Podstata koncepce založené na stavových veličinách spočívá v tom, že všechny položky bilance jsou rozděleny vzhledem na jejich likviditu či nelikviditu takto:

- likvidní aktiva,
- nelikvidní aktiva,
- stálá pasiva,
- volatilní pasiva.

Důležité:

Uvedené kategorie jsou pak proti sobě různě poměřovány s výsledkem značného množství ukazatelů likvidity.

Schéma č. 27

Princip ukazatelů likvidity

likvidní aktiva		volatilní pasiva
	čistá likvidní aktiva	stálá pasiva
nelikvidní aktiva		

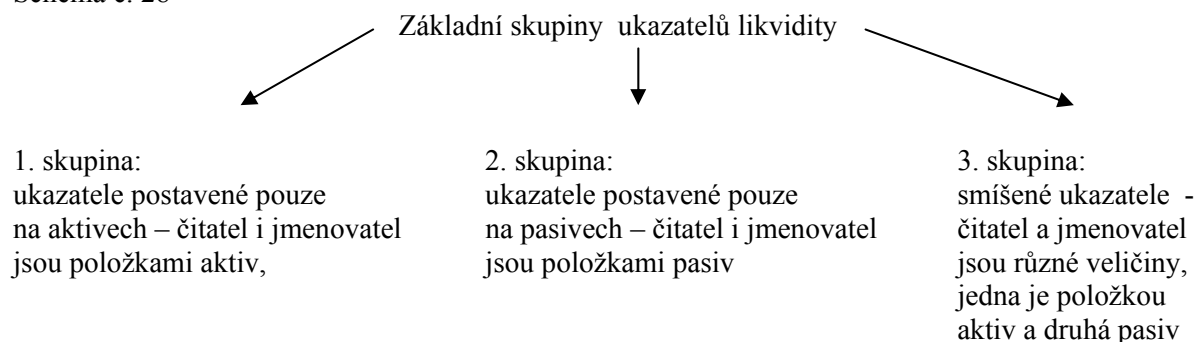
Pramen: Koektiv autorů: Finanční řízení bank, Bankovní institut, a.s., Praha 1997, str.219

Všimněte si:

Rozdělení na jednotlivé kategorie likvidních a nelikvidních bankovních aktiv a pasiv se v jednotlivých bankách může lišit, poněvadž každá položka bilance má určitý stupeň likvidity a volatility.

Ukazatele likvidity /podle metod založené na stavových veličinách/ nám ukazuje následující schéma.

Schéma č. 28

Pramen: vlastní schéma

Vybrané ukazatele jednotlivých skupin:

1. skupina : likvidní aktiva/aktiva celkem
likvidní aktiva/nelikvidní aktiva
2. skupina: volatilní pasiva/pasiva celkem
volatilní pasiva/stálá pasiva
3. skupina: úvěry/vklady
likvidní aktiva/vklady celkem
středně a dlouhodobé úvěry/středně a dlouhodobé vklady
likvidní aktiva/volatilní pasiva

Důležité

Ukazatele likvidity si banka zpravidla utváří jako ukazatele pro krátkodobou a ukazatele pro dlouhou likviditu.

Ukazatele pro krátkodobou likviditu:

- ukazatel rychle likvidních aktiv: $\frac{\text{likvidní aktiva}}{\text{aktiva celkem}} \times 100$
- ukazatel pro krátkodobou likviditu: $\frac{\text{likvidní aktiva}}{\text{vklady celkem}} \times 100$

Poznámka:

Za likvidní aktiva se dosazují hotovost, likvidní cenné papíry, krátkodobé vklady na mezibankovním trhu apod.

Ukazatel pro dlouhodobou likviditu:

- ukazatel dlouhodobé likvidity: $\frac{\text{středně a dlouhodobé úvěry}}{\text{středně a dlouhodobé vklady}} \times 100$

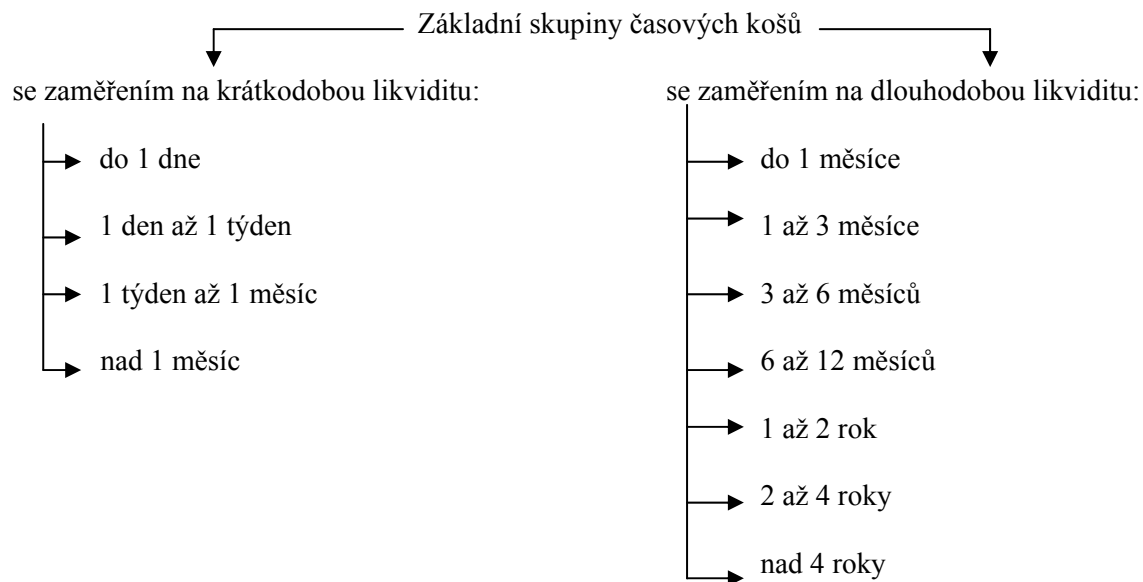
Všimněte si:

Základní nevýhodou této koncepce je skutečnost, že žádný z uvedených ukazatelů nebere v úvahu cash flow jednotlivých položek.

Koncepce založená na cash flow:

U koncepce založené na cash flow je základem rozdělení všech položek do časových košů dle jejich splatnosti. Podstatným je systém zvolení časových košů, v tomto ohledu existuje řada různých přístupů.

Schéma č. 29

Pramen: vlastní schéma na základě Kolektiv autorů: Finanční řízení bank, Bankovní institut, a.s., Praha 1997, str. 223

Všimněte si:

Dalším krokem je vytvoření žebříčku nesouladu splatnosti aktiv a pasiv. V podstatě jde o určitou obdobu gapové analýzy používané při měření úrokového rizika, přičemž v tomto případě se přiřazení instrumentu provádí z pohledu jeho likvidity.

Měření nesouladu splatnosti aktiv a pasiv:

Nesoulad je možné měřit:

- v absolutních částkách – jako skutečný rozdíl očekávaných splatností aktiv a pasiv v daném časovém období,
- v rozdílu /gapu/ vztáženém k nějaké veličině.

Často se používá poměr aktiv splatných v určitém časovém koši k pasivům splatným ve stejném časovém období.

Důležité:

Je nezbytné, aby banka brala do úvahy i vztah mezi potřebou likvidity a kurzovým rizikem. Banka vede účty v cizích měnách, příp. drží aktiva a pasiva v cizích měnách, čímž se vystavuje kurzovému riziku. Nečekané negativní změny kurzu mohou být pro banku z hlediska její likvidity osudné. Proto by vedení banky mělo udělat odhady likvidity pro jednotlivé měny /na různé časové intervaly/. Mělo by provést dlouhodobou analýzu likvidity odděleně pro úvěry a odděleně pro vklady v cizích měnách.

3.3 Řízení likvidity bank a opatření ČNB

ČNB vydala opatření o standardech řízení likvidity bank /ze dne 27.4.2001/, jehož účelem je stanovení základních standardů řízení likvidity, které jsou banky povinny dodržovat.

Všimněte si:

Dodržování standardů stanovených opatřením ČNB o řízení likvidity vytváří předpoklady pro plnění zákonné povinnosti bank udržovat trvale svoji platební schopnost v české měně i cizích měnách.

Důležité:

Standardy stanovené opatřením ČNB o řízení likvidity je třeba považovat za minimální požadavky na obezřetnost v oblasti řízení likvidity a banka je povinna je rozvinout s ohledem na svou velikost, způsob řízení, typ, povahu a složitost činností, které vykonává

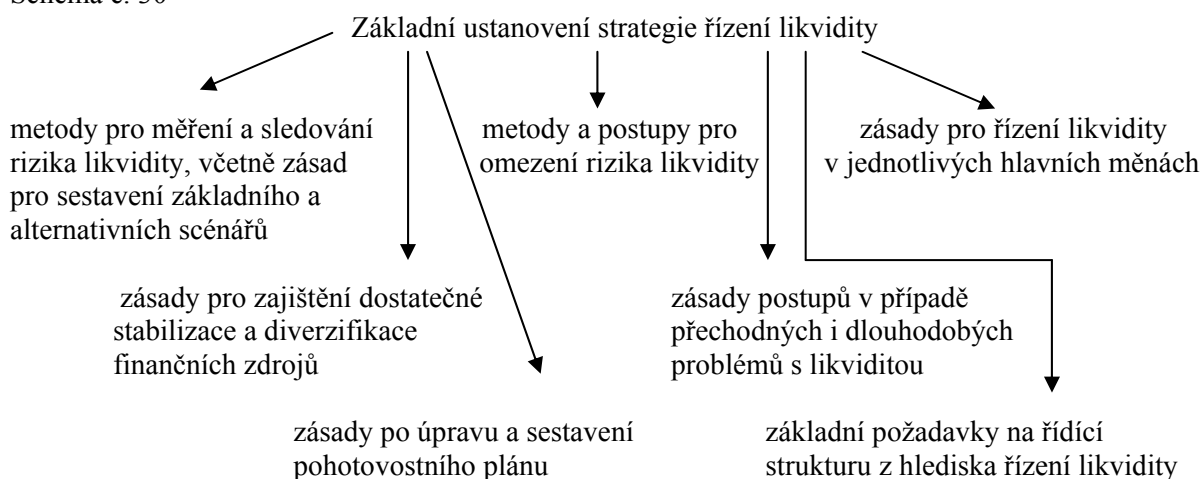
Obecné standardy stanovené pro řízení likvidity /dle uvedeného opatření ČNB, §3/:

- banka musí mít vhodnou strategii řízení likvidity,
- strategii řízení likvidity a z ní plynoucí postupy, metody a limity banka promítne v závazné podobě do předpisové základny,
- banka stanoví metody, postupy a limity sloužící k měření, sledování a omezování rizika likvidity s ohledem na svou velikost, povahu a složitost vykonávaných činností,
- představenstvo banky zodpovídá za vytvoření a fungování organizační a řídicí struktury, která umožní efektivně realizovat strategii řízení likvidity,
- představenstvo banky musí být pravidelně informováno o likvidní situaci banky,
- banka musí mít informační systém poskytující dostatečnou podporu pro řízení likvidity,
- banka musí usilovat o stabilizaci a diverzifikaci svých finančních zdrojů, a to jak schopností získávat nové nebo udržovat stávající zdroje na straně pasiv, tak schopnosti včas a za přiměřené ceny zpeněžit svá aktiva,
- banka musí být připravena i na řešení likviditní krize,
- představenstvo banky zodpovídá za vytvoření a fungování přiměřeného vnitřního kontrolního systému, který chrání integritu metod a postupů vytvořených k realizaci řízení likvidity.

Důležité:

Strategie řízení likvidity vychází z předpokladu, že řízení rizika likvidity je každodenní proces. Její obsah ukazuje následující schéma.

Schéma č. 30

Pramen: vlastní schéma

Důležité:

Pro účely řízení likvidity musí mít banka odpovídající postupy měření a sledování čistých peněžních toků a likvidní pozice tak, aby bylo možné určit kroky banky potřebné k řízení její likvidity. Postupy sledování a měření čistých peněžních toků a likvidní pozice musí umožňovat:

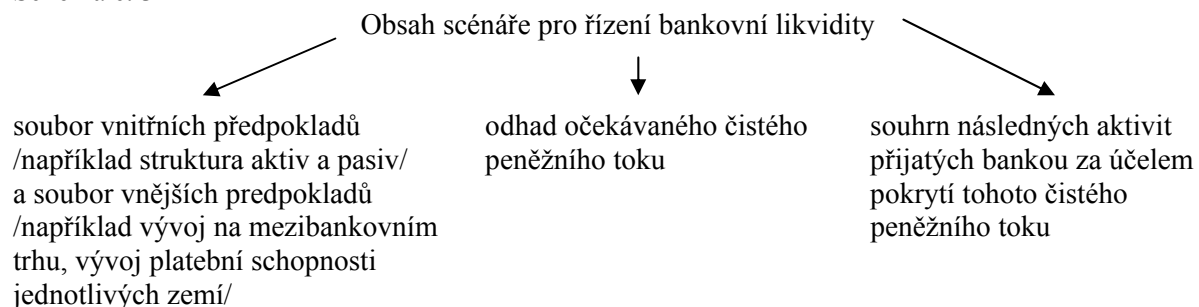
- měření a porovnání přílivu a odlivu peněžních prostředků,
- sledování čistých peněžních toků na denní bázi pro období nejméně pěti pracovních dní dopředu, sestavení kalendáře splatností a propočtu likvidní pozice.

Poznámka:

- Likvidní pozici banky se rozumí přebytek nebo nedostatek zdrojů v rámci stanovených časových pásem.
- Čistým peněžním tokem se rozumí rozdíl mezi přílivem a odlivem peněžních prostředků.

Konkrétní představy řízení bankovní likvidity jsou součástí scénáře pro její řízení.

Schéma č. 31

Pramen: vlastní schéma

Scénář pro řízení likvidity vystupuje v podobě:

- základního scénáře, kterým se rozumí scénář, jehož parametry vyjadřují bankou očekávaný /standardní/ vývoj podmínek, o nichž lze oprávněně předpokládat, že mohou mít vliv na likviditu banky,
- alternativního scénáře, kterým se rozumí scénář s jinými parametry než standardními.

Všimněte si:

Pro účely řízení likvidity za mimořádných krizových okolností musí mít banka pohotovostní plán, který obsahuje zejména zásady pro řešení mimořádných krizových okolností a postupy zajišťující přístup k záložním finančním zdrojům.

Důležité:

Kromě kvalitního informačního systému nezbytného pro řízení rizika likvidity banka vytváří a udržuje efektivní a účinný systém vnitřní kontroly pro řízení likvidity.